

sis L. у Національному дендропарку "Софіївка" НАН України в 2007 р. було пошкоджено рослини на дослідно-виробничій ділянці "Бердега";

2. В основному, на території нашої країни в напівздичавілому стані зростають масиви шовковиці, які було висаджено в 50-х роках ХХ ст. як по-лезахисні смуги та плантації під відгодівлю тутового шовкопряду. На цих ма-сивах тутова щитівка не поширилась з причини їхнього віддалення від інших рослин. Маючи широку поліфагію, *Pseudaulacaspis pentagona* завдає значної шкоди плодовим і ягідним культурам: яблуні, груші, персику, абрикосу, сли-ві, смородині, винограду, черешні, вишні, шовковиці;

3. У містах та населених пунктах різні види та форми шовковиці трап-ляються, зазвичай, у вигляді невеликих біогруп або солітерами, що, своєю чергою, перешкоджає швидкому розповсюдженню *Pseudaulacaspis pentagona*;

4. Враховуючи зміну кліматичних умов й той чинник, що тутова щитів-ка має широку поліфагію і завдає великої шкоди плодовим і ягідним культу-рам, то слід очікувати масового розповсюдження її на території нашої країни;

5. Виявлення тутової щитівки у місцях їх можливого проникнення і акліматизації може здійснюватись за допомогою феромонних пасток, що дає змогу знешкодити її за невеликої кількості;

6. У боротьбі з *Pseudaulacaspis pentagona* слід обробляти пошкоджені рослини одним із пестицидів, що дозволені в Україні;

7. Застосування ентомофагів у нашій країні потрібно ретельно дослі-дити з причини їхньої слабкої перезимівлі, особливо – в північних, централь-них, східних та західних регіонах.

Література

1. **Васильев И.В.** Биологический метод борьбы с тутовой щитовкой// Тр. ВИЗР. – М.-Л.: ВИЗР. – 1949, вып. 2. – С. 84-88.
2. **Скалова А.Г.** Обнаружение тутовой щитовки (*Pseudaulacaspis pentagona* Targ.) в А-джарии// Справочн. по вопросам карантина раст. – 1941, № 2. – С. 12.
3. **Константинова Г.М., Козаржевская Э.Ф.** Щитовки – вредители плодовых и декора-тивных растений. – М.: ВО "Агропромиздат", 1990. – 158 с.
4. **Гура Н.А.** Методологические указания по предотвращению заноса и распростране-ния тутовой щитовки: Сб. инструктивных и методологических материалов по карантину раст. – Барнаул, 2000. – С. 31-49.
5. **Ижевский С.С.** Интродукция и применение энтомофагов. – М.: ВО "Агропромиз-дат", 1990. – 223 с.
6. **Gurkan S.** Recherches sur la bio-ecologie de *Pseudaulacaspis pentagona* Targ. Ravageur des pechers et muriers dans la Region de Marmara// Bikki koruma bul. Plant. prot. bull. – 1982/ V. 22. P4. – P. 179-197.

УДК 630*15 **Доц. І.В. Делеган, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів;**
доц. М.Б. Шпільчак, канд. с.-г. наук – Природний заповідник "Горгани"

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В ПОЛЬЩІ

На основі порівняльного аналізу діяльності польського товариства мисливців, а також співставлення даних чисельності і обсягів добування основних видів мисливсь-ких тварин показано особливості ведення мисливського господарства в Польщі.

Ключові слова: мисливське господарство, чисельність, добування.

*Assoc. prof. I.V. Delehan – NUFWT of Ukraine, L'viv; assoc. prof.
M.B. Schpilcak – Nature reserve "Gorgany"*

Features of conduct of hunting economy are in Poland

On the basis of comparative analysis of activity of Polish society of hunters, and also comparisons given of quantity and volumes of getting of basic types of hunting's animals the features of conduct of hunting economy are rotined in Poland.

Keywords: hunting economy, quantity, getting.

Мисливське господарство Польщі має добрі традиції, витoki котрих сягають сивої давнини. Перші нормативні документи, що регулювали відносини у сфері мисливського господарства на теренах сучасної Польщі датовані XIII століттям [11, 13]. Через соціально-економічні зміни упродовж останніх 20-30 років нормативно-правничі акти неодноразово змінювалися і доповнювалися. Значні зміни і доповнення до мисливського законодавства пов'язані також зі вступом Польщі до Євросоюзу [1-18]. Позитивний досвід польських колег міг би мати істотне значення для розроблення нової концепції розвитку мисливського господарства в Україні, однак особливості ведення мисливського господарства у Польщі та інших суміжних країнах недостатньо відомі.

Дослідження проводилися шляхом порівняльного аналізу матеріалів зібраних під час зарубіжних відряджень упродовж 1986-2008 рр.

Територія Польщі здебільшого рівнинна і становить 312 679 км², що майже у два рази менше за площу України. Населення країни становить 38,5 млн чол., зокрема понад 100 тис. мисливців [6, 11, 13].

Загальна площа мисливських угідь становить 29 млн га, зокрема лісових – 8 млн га (27,9 %). У складі лісових мисливських угідь переважають шпилькові деревні породи (82 %), а частка листяних – всього 18 %. Серед шпилькових деревних порід найбільшу площу займають лісостани з перевагою сосни (72 %), значно меншу – смереки (7 %) і ялиці (3 %), а серед листяних – дуба, ясеня, явора, береста (5 %), бука (4 %), берези (4 %), вільхи (4 %), граба, осики, тополь і верб (1 %). Сільськогосподарські землі становлять понад 19 млн га, зокрема рілля – 77 %, луки – 13 %, пасовища – 8 %, сади – 2 % [6, 11-13, 15].

Усі мисливці країни об'єднані громадською організацією – Польським товариством мисливців і рибалок, яке охоплює 49 окружних рад з 4760 первинними колективами (пол. кулками) або господарствами загальною площею майже 26 млн га (25683221). Серед мисливських угідь товариства переважають сільськогосподарські землі, а частка лісових становить близько 27 %. Загальна частка мисливських угідь, наданих у користування громадській організації мисливців, становить майже 90 %. Істотним є те, що, незважаючи на значні соціально-економічні зміни в країні, ця частка упродовж останніх 20-30 років практично не змінилася. Незначні зміни, що мали місце, не перевищують 0,5-1,5 % і ймовірно пов'язані з інвентаризацією земельного фонду країни [6, 11]. Державні ліси у Польщі посідають близько 7 % мисливських угідь, у складі яких більшу половину становлять сільськогосподарські угіддя. На решті мисливських угідь господарство ведуть інші користувачі [6-8, 11-17].

Мисливські угіддя Польщі розділені на господарства, останні паспортизовані і мають єдину загальнодержавну нумерацію. Їх межі визначені в натурі, нанесено на картографічні матеріали і введено до баз даних GIS, що має істотне значення для надання угідь у користування, для сплати державного

мита тощо. Мінімальна площа мисливських угідь, призначених для ведення мисливського господарства, становить 3000 га [6, 11, 15].

На особливу увагу заслуговують показники фінансової діяльності товариства мисливців. Грошові надходження до товариства щорічно зростають і пересічно становлять понад 20 млн злотих на рік, зокрема 68 % від господарської діяльності і 32 % за рахунок членських внесків. Розмір членських внесків визначають на кожний рік, зважаючи при цьому на інфляцію та інші чинники. До прикладу, в 2007 р. величина внеску становила 210 злотих, а пільгового – 105 злотих, а в 2008 р. – 246 (зокрема 24 злотих страхування) і 135 (зокрема 24 злотих страхування) злотих відповідно. Вступний внесок у 2008 р. зріс до 666 злотих. Із загальної суми внесків 75 % коштів залишається окремим радам, а 25 % – відраховується Головному управлінню товариства, яке формує спеціальні фонди на розвиток мисливської культури, міжнародної співпраці тощо. Керівні органи польського товариства мисливців значну увагу приділяють страхуванню мисливців від нещасних випадків, зокрема в 2008 р. квоту страхування збільшено до 250 тис. злотих [6].

Умовами вступу Польщі до Євросоюзу були передбачені доплати колективам мисливців і рибалок. Мінімальна величина таких доплат Євросоюзом встановлена у розмірі 161 злотий на один гектар угідь, а загальна сума базової доплати передбачена на рівні 25 % – у 2004 р., 30 % – у 2005 р. та 35 % – у 2006 р. від аналогічної суми доплат у сільському господарстві країн Європейської спільноти. Сума доплат для господарств, котрі відповідають підвищеним вимогам, могла бути збільшена до рівня 36 % в 2004 р., 39 % в 2005 р. та до 42 % в 2006 р. Понад це, згідно з умовами, передбаченими законодавством, у доплатах певну частку мали мати кошти з національного бюджету. Зі врахуванням бюджетних коштів доплати могли сягати в 2004 р. – 55 %, у 2005 р. – 60 % і в 2006 р. – 65 % від аналогічних доплат у сільському господарстві країн Європейської спільноти. Польські мисливці мають також змогу отримувати кошти з різних фондів, до прикладу, з "Національного фонду охорони середовища і водного господарства" ("NFOŚiGW"), а також завдяки участі у різних конкурсах і акціях. Одна з таких акцій – "Оживити поля 2006 – рік куріпки", яка поряд з іншим передбачає реалізацію освітніх програм для широких кіл громадськості, зокрема і для шкільної молоді [4, 8, 10].

Польське товариство мисливців утримує 17 осередків розведення дичини, а також одну науково-дослідну станцію з проблем мисливського господарства, яка веде моніторинг стану мисливського фонду. Науковці разом з мисливцями заклали понад 60 стаціонарних полігонів для моніторингу мисливської фауни. Окрім обліків, фахівці науково-дослідної станції аналізують плани розведення та добування мисливських тварин. За санітарно гігієнічним станом мисливського фонду ретельно стежать спеціалісти з інституту паразитології ім. В. Штефанського Польської академії наук. Результати наукових досліджень і моніторингу стану мисливської фауни регулярно публікує, популярний серед мисливців і широких кіл громадськості часопис "Łowiec Polski" [1-18].

Як свідчать матеріали мисливської статистики, чисельність і обсяги добування більшості видів мисливських тварин у Польщі зростають. Виняток становлять хіба окремі види, до прикладу лось, поголів'я якого після Другої світової війни нараховувало кілька десятків особин. У наш час його чисель-

ність змінюється у межах 2 тис. особин, хоча в 90-х роках минулого століття сягала 5 тис., а добування становило майже 2 тис. особин. З 2001 р. у Польщі полювання на лося заборонене, проте різкого зростання чисельності не спостерігається, а загибель тварин з різних причин значно зросла [2, 11, 15, 17].

Найбільш чисельною серед оленеподібних видів мисливських тварин в угіддях Польщі є сарна європейська, поголів'я якої сягає понад 600 тис. особин. Співвідношення статей у популяції цього виду становить 1:1,3 Середньорічний приріст становить 30-60 тис. особин (5-10 %). У багатьох округах приріст сягає 15-25 %. Середня щільність населення сарни 23 особини на 1000 га угідь придатних для поширення виду, а в кращих округах – до 40-50 особин на 1000 га угідь. Водночас, згідно з дослідженнями Р. Дзедіча (R. Dziedzic, 2004), на Любельщині, мінімальна щільність населення сарни становить 5, а максимальна – 485 особин на 1000 га угідь придатних для поширення виду [7]. Загибель сарни від різних причин нерідко перевищує 10-15 тис. особин на рік [2, 15, 17].

Щорічний обсяг добування сарни коливається у межах 120-160 тис. особин. Пересічно добувають 5-6 сарн на 1000 га, а в північно-західних округах 10-15 особин на 1000 га. Упродовж останніх 25 років склалася стійка тенденція до збільшення чисельності і обсягів добування особин цього виду, зокрема чисельність зросла на 30-40 %, а обсяги добування – на 40-50 %. Проте, плани добування сарни у Польщі з року в рік не виконуються на 1-5 тис. голів. У мисливському сезоні 2006-2007 рр., добуто понад всього 123 тис. сарн. Упродовж останніх років польські мисливці вживають запобігливі заходи проти можливого зменшення чисельності сарни шляхом збільшення відстрілу самців і зменшення добування самиць. Серед впольованих в останні роки сарн самців було 43,9 %, самиць – 43,4 %, а малят – 12,7 % [2, 11, 15, 17].

Оленя лісового обліковують у 2966 господарствах Польщі. В середньому в одному господарстві нараховується 34-45 оленів, а в 179 господарствах їх понад 100 особин. Загальна чисельність популяції перевищує 100 тис. голів. Пересічна щільність населення популяції оленя становить 13,7 особин на 1000 га лісових угідь. Найбільша щільність населення оленя у північно-західних областях, де вона сягає 20-30 голів на 1000 га лісових угідь. У статевій структурі популяції оленя має місце незначна перевага самиць – 1:1,4, а у віковій – переважають особини першого класу віку – 57,1 %, за ними слідує особини другого класу віку 32,6 %, а третього – 10,3 %. Проте, окремі фахівці вважають, що прийнятий норматив співвідношення самців (40 %) самиць (50 %) і телят (10 %) веде до поглиблення регресивних тенденцій у популяції оленя лісового [16, 18]. Загибель оленів від різних причин сягає 2-3 тис. голів в рік.

За мисливський сезон 2006-2007 добуто майже 32 тис. оленів. Пересічно добувають 30-40 тис. оленів, а на одну тисячу гектарів стріляють 4-5 оленів. В окремих господарствах добувають у два рази більше. Щорічно плани відстрілу збільшуються на 500-1000 голів.

У планах відстрілу оленеподібних враховується статеві і вікова структура. Наприклад, у річному плані відстрілу 34,9 тис. оленів мало бути 12,3 тис. самців, 15,7 тис. самиць і 6,9 тис. телят. Цей річний план виконано на 88,7 %. Добуто всього 30,9 тис. оленів. План відстрілу самців виконано на

88 %, самиць на 84,3 % і телят на 85,3 %. Добуто всього 10,8 тис. самців, 13,9 тис. самиць і 6,2 тис. телят.

Серед добутих самців особини першого класу віку становлять 63,6 %, другого – 32,1 %, третього – 4,3 %. Середній вік добутих самців у першому класі віку становив 3,5 років, у другому – 7,5 років, у третьому – 12,5 років. Середній вік добутих самців становить 5 років. Спрямовуються зусилля на поступове збільшення середнього віку добутих самців.

Структура добутої частини популяції оленя у Польщі має відповідати встановленій нормі: 35 % самців; 45 % самиць і 20 % телят. В окремі роки таке співвідношення не втримується [2, 11, 15, 17, 18].

Загальна чисельність свині дикої у Польщі становить 140-150 тис. особин, що в 2,5 раза перевищує поголів'я виду в 1983 р. Середня щільність населення 12-15 особин на 1000 га угідь. Середній приріст популяції перевищує 30 %.

У Польщі добувають понад 100 тис. кабанів, тобто у півтора раза більше, ніж в 1983 р. За мисливський сезон 2006-2007 добуто понад 104 тис. кабанів. Щорічно обсяги добування зростають на 15-25 %. В окремих господарствах добувають 35-55 особин на 1000 га угідь. Вікова структура впольованих свиней диких – поросята – 54 %, підсвинки – 35 % решта – 11 % не зовсім відповідає встановленому нормативу – 60:30:10 [2, 11, 15, 17].

Загальна чисельність лані в Польщі становить 7290 особин, що у два рази перевищує поголів'я виду у 1983 р. Співвідношення статей 1:1,3. Середній приріст – 10-15 %, а в окремих округах до 35-50 % [2].

Відстріл лані досить інтенсивний і сягає 32,1 % від загальної чисельності. За мисливський сезон 2006-2007 добуто майже 2333 лані. За 25 років обсяги добування лані зросли у 7,5 раза. У структурі відстрілюваної частини популяції лані – 33,4 % самців, 43,9 % самиць і 22,7 % телят. Серед самців лані відстрілюють 51,3 % особин першого класу віку, 37,2 % особин другого класу віку і 11,5 % тварин з третього класу віку [2].

Загальна чисельність зайця у Польщі різко зменшилася з 1 млн в 90-х роках минулого століття до 300-400 тис. у наш час. Середня щільність населення становить 10-11 особин на 1000 га. Обсяги добування зайця різко зменшилися, в мисливському сезоні 2006-2007 рр. добуто близько 16 тис. особин. В окремі роки іще 2-3 тис. зайців відловлювали [12-17].

В мисливському сезоні 2005-2006 рр., в Польщі облікували 13000, а здобули всього 200 особин дикого кролика. Для порівняння, у цьому ж сезоні, в Німеччині впольовали 150000 диких кроликів. Правда, упродовж останніх десятиріч минулого століття в Німеччині добували щорічно понад 850000 кроликів, а до зими 1978-1979 рр. – понад 1,5 млн особин.

Чисельність лиса за останні 15-20 років зросла з 50 тис. до 180 тис. До прикладу, чисельність популяції лиса становила: у 1990 р. – 56000; у 1995 р. – 67000; у 2000 р. – 145000 і в 2001 р. – 161000 особин. Відстріл зріс до 120-130 тис. особин на рік. У мисливському сезоні 1990-1991 рр. добули 29000; 1995-1996 рр. – 38000; 2000-2001 рр. – 101000, сезоні 2001/2002 рр. – 107000 особин, а в 2006-2007 рр. – 136000 особин [12-17].

Добування гуски сірої за останні 15 років зросло з 2-4 тис. до 14-20 тис. , крижня зменшилося з 200-250 тис. штук до 100-120 тис. особин. За мисливський сезон 2006-2007 добуто майже 104 тис. крижнів. Загальна чи-

сельність фазана становить 80-90 тис. особин, а добування – 60-70 тис. особин. За мисливський сезон 2006-2007 добуто близько 72 тис. фазанів. На 1000 га, південно-східних округів добувають від 20 до 45 особин фазана.

Добування куріпки сірої за останні 15 років зменшилося з 225 тис. до 10-20 тис. За мисливський сезон 2006-2007 добуто близько 13 тис. куріпок сірих. Пересічно відстрілюють 3-10 особин на 1000 га придатних для виду угідь [12-17].

Вовк на теренах Польщі, починаючи з 1995 р. підлягає охороні. Чисельність популяції вовка становить приблизно 500-900 особин. Упродовж року документально засвідчується знищення вовками 700-1000 голів мисливських тварин (олень, сарна, свиня дика), а також близько 500 голів свійських тварин (вівці, корови, коні, кози, собаки). Збитки заподіяні вовками відшкодовує держава. До прикладу, в районі Кросно, за період від 2002 р. до 2005 р. відшкодовано 528 тис. злотих [1].

На загал, досвід польських мисливців свідчить, що, незважаючи на істотні соціально-економічні зміни в країні, завдяки дотриманню традицій, своєчасному удосконаленню нормативно-правничих актів, піклуванню про мисливців і мисливський фонд можна забезпечити значний приріст чисельності та обсягів добування основних видів мисливських тварин. Природна монополія польського товариства мисливців, як основного користувача мисливських угідь, не є перешкодою, а навпаки, – сприяє розвитку мисливського господарства в нових соціально-економічних умовах.

Література

1. **Błaszczak J.** Wilczy problem// *Łowiec Polski*. – 2007. – NR 2, (1929). – S. 18-20.
2. **Bryliński R.** Sytuacja zwierzyny grubej⁽²⁾// *Łowiec Polski*. – 2003. – NR 10, (1889). – S. 14-15.
3. **Błaszczak J.** Dzierżawa obwodów łowieckich// *Łowiec Polski*. – 2006. – NR 10, (1925). – S. 22-24.
4. **Dopłaty bezpośrednie szansą** uzyskania środków przez kółka łowieckie// *Łowiec Polski*. – 2004. – NR 4, (1895). – S. 5.
5. **Duszyński M.** NRŁ o składce// *Łowiec Polski*. – 2006. – NR 10, (1925). – S. 8.
6. **Działność Zarządu Głównego PZŁ** w roku 2003. Omówienie sprawozdania// *Łowiec Polski*. – 2004. – NR 5, (1896). – S. 4-7.
7. **Dziedzic R.** Rogacz – wczoraj inwentaryzacja – dzisiaj polowanie// *Łowiec Polski*. – 2004. – NR 5, (1896). – S. 15-16.
8. **Fundusz wspiera "Ożywić pola"**// *Łowiec Polski*. – 2006. – NR 8, (1923). – S. 9.
9. **Gawor J., Malczewski A., Rocki B.** Niebezpieczny dla człowieka pasożyt lisów// *Łowiec Polski*. – 2003. – NR 10, (1889). – S. 16-17.
10. **Głębocki B.** Edukacja przede wszystkim// *Łowiec Polski*. – 2006. – NR 10, (1925). – S. 10-11.
11. **Hell P.** Poľovníctvo v krajinách RVHP. – Priroda, Bratislava. – 592 s.
12. **Kamieniarz R., Panek M.** Wyniki monitoringu zwierzyny drobnej v latach 2002/2003// *Łowiec Polski*. – 2004. – NR 5, (1896). – S. 11-14.
13. **Łowiectwo.** Delta W-Z, Warszawa, 1994. – 336 s.
14. **Mazur S.** Sezon na króliki// *Łowiec Polski*. – 2007. – NR 12, (1939). – S. 6-11.
15. **Stanowisko Polskiego Związku Łowieckiego** w sprawie nowelizacji ustawy Prawo łowieckie// *Łowiec Polski*. – 2003. – NR 10, (1889). – S. 5-8.
16. **Wojnicz M.** Górale chronią jelenie// *Łowiec Polski*. – 2006. – NR 8, (1923). – S. 18-20.
17. **Panek M.** Wyniki monitoringu zwierzyny drobnej v latach 2002/2003// *Łowiec Polski*. – 2004. – NR 4, (1895). – S. 11-12.
18. **Zalewski D.** W trosze o jelenie// *Łowiec Polski*. – 2008. – NR 3, (1942). – S. 6-11.